

SZTUKI WALKI W MAŁYCH FORMACH GRAFICZNYCH / MARTIAL ARTS IN SMALL GRAPHIC FORMS

Ten nowy dział tematyczny zawiera artykuły: *Symbolika na emblematkach różnych organizacji sztuk walki*, *Sztuki walki na monetach i medalach* oraz *Sztuki walki na znaczkach pocztowych*. Współautorami pierwszego artykułu są: *meijin* Lothar Sieber, ekspert wielu odmian sztuk walki, reprezentujący SIP; prof. UR dr hab. Wojciech J. Cynarski, kierownik Katedry Nauk Humanistycznych na Wydziale WF UR; i dr Artur Litwiniuk, uczestniczący w międzynarodowych badaniach SIP¹, lecz reprezentujący ZWWF w Białej Podlaskiej. Drugi artykuł także powstał we współpracy liderów SIP – doc. Siebera (10 dan) i *sensei* Cynarskiego (6 dan). Z kolei autorami trzeciego tekstu są: W.J. Cynarski i mgr Adrian Piórko, absolwent krakowskiej AWF, instruktor karate (1 dan) i działacz SIP. Zaprezentowane niżej prace dotyczą zwłaszcza wyobrażeń sztuk walki na różnego rodzaju walorach kolekcjonerskich – odpowiednio: naszywkach i naklejkach, monetach, medalach i odznakach, znaczkach pocztowych.

LOTHAR SIEBER¹, WOJCIECH J. CYNARSKI², ARTUR LITWINIUK³

¹Komisja Badań Naukowych, Stowarzyszenie Idōkan Polska, Monachium (Niemcy)

²Komisja Badań Naukowych, Stowarzyszenie Idōkan Polska, Rzeszów,
Wydział Wychowania Fizycznego, Uniwersytet Rzeszowski, Rzeszów (Polska)

³Akademia Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie, Zamiejskowy Wydział Wychowania Fizycznego, Biała Podlaska (Polska)

Symbolika na emblematkach różnych organizacji sztuk walki / Symbols on emblems of different martial arts organizations

Submission: 29.09.2007, acceptance: 15.10.2007.

Słowa kluczowe: sztuki walki, symbolika, organizacje, emblematy

Problem i perspektywa teoretyczna: Celem przeprowadzonych badań była eksplikacja symboliki dalekowschodnich sztuk walki (dsw) na emblematkach organizacji dsw. Zagadnienie ujęto z perspektywy humanistycznej teorii sztuk walki.

Materiał i metody: Materiał badań stanowiły zasadniczo zbiory liderów dwóch liczących się organizacji dsw. Zastosowano takie metody, jak analiza treści literatury przedmiotu oraz analiza treści owych walorów kolekcjonerskich (proporczyków, emblematów – naszywek i naklejek), do czego uzupełnieniem jest refleksja historyczna i porównawcza nad uwiecznionymi w owych walorach tradycjami militarnymi i symbolami dróg wojowników różnych kultur. Jako metodę badań wykorzystano także długoletnią obserwację uczestniczącą autorów w środowisku sztuk walki w kilku europejskich krajach.

Wyniki i wnioski: Ikonografia emblematów organizacji dsw powstaje jako funkcja własnych doświadczeń liderów i działaczy owych organizacji. Stanowi efekt ich studiów sztuk walki i posiadanej wiedzy, zawiera rozliczne treści semiotyczne. Częściej, na potrzeby rynkowego marketingu, promocji i reklamy, emblematy te zawierają łatwe do identyfikacji symbole. W niektórych jednak przypadkach powtarzają wzory logo starych szkół lub godła samurajskich rodów, których pochodzenie, właściwe znaczenie i sens, nawet dla instruktorów, nie zawsze są dobrze znane. Ogólnie, szkoły kung-fu demonstrują na emblematkach elementy kojarzące się z chińską tradycją, japońskie – z tradycją samurajską etc.

Wprowadzenie

W przeciwieństwie do historii ruchu sportowego weksylologia (nauka badająca chorągwie, flagi, sztandary i proporce) [Gizowski 2004] nie ma na gruncie badań azjatyckich sztuk walki

¹ Wszystkie trzy prace tego działu, dotyczące sztuk walki w małych formach graficznych, zostały zrealizowane w ramach projektu SIP nr 1: „Interdyscyplinarne, wieloaspektowe badania fenomenu sztuk walki” (kierownik projektu: W.J. Cynarski), temat 1.2: „Badania systemowe wielowymiarowego fenomenu dalekowschodnich sztuk walki”.

specjalnych osiągnięć. Także zbieractwo emblematów działających dziś organizacji sztuk walki nie doczekało się poważniejszych opracowań. Toteż autorzy, na bazie poznanych kolekcji i długoletniej obserwacji uczestniczącej w środowisku sztuk walki, starają się opracować ten przypadek, dając niewielki przyczynek do podjętego tematu.

W badaniach – w analizie wyników i ich interpretacji – sięgnięto do koncepcji semiologicznych znaku i symbolu. Ten nurt badań jest w odniesieniu do sztuk walki reprezentowany jedynie w nielicznych pracach. M. Ungurean [1994] badał symbolikę drogi do mistrzostwa w sztuce walki na przykładzie karate. E. Grossman [1998] analizował *aikidō* jako symboliczną formę komunikacji. Dolin i Popow [1988] poszukiwali ukrytych znaczeń symboliki kempo (*kenpō*, *kung-fu*). Badacze skupieni wokół Rocznika Naukowego „Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture” przeprowadzili analizę symbolicznych wymiarów wybranych odmian chińskich, japońskich i koreańskich [Cynarski, Ćuriček 2001; Cynarski 2002–2003] oraz bardziej szczegółowo – w odniesieniu do starych szkół i nowych organizacji *budō* [Cynarski, Obodyński 2007a, b].

W refleksji teoretycznej na potrzeby niniejszego opracowania nawiązano do symboliki kultur chińskiej i japońskiej oraz do teorii archetypów i symboli [Jung 1976]. Aby ukazać i zinterpretować rozumienie symbolicznego wymiaru japońskiego *budō* w europejskim środowisku azjatyckich sztuk walki, co stanowi główny cel podjętej tu eksploracji naukowej, przedstawiono przykłady obecnej w światowym ruchu sztuk walki symboliki klasycznych szkół sztuk walki oraz nowoczesnych organizacji sztuk walki i sportów walki.

Material i metoda

Analiza badawcza dotyczy tutaj symbolicznych treści zawartych w emblematkach organizacji dalekowschodnich sztuk walki (dsw) – szkół, klubów, federacji – i uwidoczniionych na naszywkach lub naklejkach. Nb. te same treści pojawiają się na proporczykach i na dokumentach poszczególnych organizacji.

Material badań stanowią dwa zbiory prywatne liderów organizacji dsw z Niemiec i Polski. Odpowiednio pierwszy zbiór to kolekcja eksponowana w prywatnej szkole wysoce utytułowanego mistrza, przy czym szkoła ta pełni funkcję *honbu*, czyli światowej centrali jednego ze stylów karate. Obejmuje 90 naszywek z emblematami szkół, klubów i innych stowarzyszeń oraz związków i federacji (w większości niemieckich). Z kolei drugi zbiór jest nieeksponowaną nigdzie prywatną kolekcją działacza krajowych i międzynarodowych organizacji dsw. Składa się z 38 walorów – 10 emblematów naszywanych i 28 naklejek. Pochodzą one z kilku krajów: Francji, Japonii, Niemiec, Polski, Rumunii i Węgier i odpowiadają drodze studiów i kierunkom współpracy ich właściciela (co zostało opracowane w osobnym studium [Obodyński, Cynarski, Litwiniuk 2005]).

Analizę jakościową rozpoczynamy od zestawienia symboli i połączenia ich w pewne kategorie. Następnym krokiem będzie ich interpretacja i porównanie zawartości obydwu zbiorów. Wykorzystano także (jako metodę badań) długoletnią obserwację uczestniczącą autorów w środowisku sztuk walki w kilku europejskich krajach.

Analiza wyników

W pierwszym zbiorze najczęściej pojawia się pięść (21, tj. 23%), a więc coś, co wprost kojarzy się z siłą, twardością i walką. W 19 przypadkach są to same napisy – liternictwem łacińskim lub też sinojapońskie ideogramy. 12-krotnie pojawia się motyw wschodzącego słońca (godło Japonii), a po 11 razy *sakura* – kwiat wiśni (wieloznaczny japoński symbol) i wyobrażenia walczących lub ćwiczących. Według częstości występowania znajdujemy tu koło *taiji* (stary symbol Chin i Korei), które występuje 9 razy, wyobrażenie samuraja (7), smoka i osoby wykonującej kopnięcie (po 6). Wymieniając w tej kolejności, mamy tu bramę *torii* (4), tygrysa i orła (po 3), glob ziemski, miecz i lwa (po 2), modliszkę i budynek *dōjō* (po 1 przypadku).

Z tradycji rycerskich i szlacheckich pochodzą symbole orła i lwa. Pięść i miecz są także związane z walką i wieloma kulturami wojowników, nie tylko azjatyckich. Do uniwersalizmu lub światowego zasięgu nawiązują wyobrażenia ziemskiego globu.

Budynek *dōjō* (miejsca drogi) wskazuje na *budō* – drogi sztuk walki pochodzenia wschodnioazjatyckiego. W szczególności czerwone wschodzące słońce, *sakura*, brama *torii* i samuraj – nawiązują wprost do samurajskich tradycji Japonii i tamtejszych sztuk walki. Z kolei koło Absolutu *tao* – *taiji* z symbolami elementów *yin* i *yang*, smok, tygrys i modliszka są symbolami z kręgu kultury starożytnych Chin i tradycji sztuk walki tego kraju – *wu shu kung-fu*.

Wysokie kopnięcia są charakterystyczne dla *taekwondo* i niektórych odmian karate lub *kung-fu*. Kluby *jūdō* chętniej pokazują techniki rzutów, specyficzne dla tego sportu.

Ideogramy posiadają samoistną wartość symboliczną [Eberhard 2001]. W wielu jednak przypadkach organizacjom nie tyle chodzi o samo kojarzenie treści emblematu z daną tradycją, co raczej o nazwę (markę firmy), więc podają wyłącznie napisy – np. nazwę i miejsce działania klubu.

Drugi zbiór zawiera najwięcej walorów z wyobrażeniami osób walczących, ćwiczących, medytujących (razem 12, tj. 31,6%). Dość sporo jest też emblematów z samymi napisami (8) oraz z symbolami japońskiej kultury – kwiatem wiśni i wschodzącym słońcem (po 6). Popularny jest miecz i orzeł (po 4). Kolejnymi motywami są chryzantema i góra Fuji, *torii*, tygrys i pięść (po 3), a także żuraw, fala *tsunami*, budynek *dōjō* i glob (po 2). Pojedynczo reprezentowane są wyobrażenia samuraja, kopnięcie i odwrócona swastyka (godło szkoły *shōrinji kenpō* i buddyźmu *kongō zen*, symbol słońca).

W porównaniu z poprzednim zbiorem nie pojawił się europejski lew ani chińska modliszka. Są natomiast typowe dla tradycji japońskiego *bujutsu* i kultury samurajskiej – *kiku*, góra Fuji, *tsunami* i żuraw. Chińskie koło *tao* – *taiji* występuje tylko dwukrotnie, smok – podobnie. Natomiast japońska symbolika wyraźnie dominuje (czerwone słońca, *sakura*, *torii*). Ten charakter zbioru wynika z działalności organizacyjnej właściciela analizowanej kolekcji – zorientowanej na uprawianie oryginalnych odmian budo pochodzenia japońskiego.

Góra Fuji i brama *torii* wyrastają z shintoizmu, jednakże w symbolice sztuk walki oznaczają „wejście na drogę” doskonalenia się w sztuce walki i przez sztukę walki, a także związek z tradycją nauczania starych szkół sztuk walki i wierność linii przekazu dawnych mistrzów. Miecz lub pięść, postaci walczących lub ćwiczących – akcentują zewnętrzny, techniczny wymiar praktyki. Okręgi natomiast i symetryczne figury geometryczne można tłumaczyć jako wyobrażenie mandali – symbolu jedności, zjednoczenia lub wewnętrznej integracji osobowości.

Dodawanie symboliki narodowej (lub barw) innej niż krajów pochodzenia uprawianych sztuk walki wynika z chęci akcentowania faktu, że dane stowarzyszenie jest reprezentatywne dla danego państwa. Z kolei na przykład wyobrażenie globu ziemskiego wskazuje na globalny zasięg danej federacji lub danej sztuki walki.

Organizacje podające samą nazwę dbają jakby o markę swej firmy (np. International Martial Arts Federation – IMAF) na rynku dsw. Z kolei organizacje, które koncentrują się na rywalizacji sportowej, używają symboliki „drogi *budō*” (jako drogi do mistrzostwa osobowego, zwłaszcza moralnego i duchowego) raczej jako pewnych ozdobników. Przykładowo w wyobrażeniu kwiatu wiśni związki *jūjutsu* naśladują organizacje rozwiniętego wcześniej instytucjonalnie sportowego *jūdō*.

Poszczególne nowe organizacje szkół i stylów sztuk walki naśladują motywy i rozwiązania plastyczne emblematów pokrewnych szkół – *vide* emblemat amerykańskiego *kempo karate* E. Parkera (ryc. 1) i nowe – 2007 r. – logo *zendō karate tai-te-tao* autorstwa J. Bachmeiera (ryc. 2). Przedstawione tu zwierzęta symbolizują odpowiednio (m.in.) siłę i odwagę (tygrys), mądrość i siłę ducha (smok), techniczną doskonałość i zdrowie (żuraw). Całość zamknięta jest w tarczy lub schematycznym wyobrażeniu budynku *dōjō*, co można kojarzyć z mandalą.

Magiczny okrąg ‘mandala’, analizowany przez Junga jako pierwotny symbol jedności i schemat samointegracji jaźni [Jung 1976], pojawia się zarówno w planach świątyni i sal treningowych oraz w treningu psychicznym wojowników. Mistyczny obraz świata w systemie buddyźmu tantrycznego jest także – w schemacie mandali – obrazem osobowego mikrokosmosu [compare: Dolin, Popow 1988, s. 31–38]. Na rycinie 2 nazwa *zendō karate tai-te-tao* (pełna droga

karate – droga ręki pokoju) zapisana jest zarówno liternictwem łacińskim, jak i w postaci ideogramów. Obok naturalnie ubarwionego tygrysa na okręgu narysowany jest niebieski smok (w przeciwieństwie do czerwonego w logo *kempo karate*) i dodatkowo znaczący w kulturach Chin i Japonii żuraw oraz akcentująca związki z chińskim *kenpō* symbolika *yin-yang*.

Ryc. 1. *Kempo karate* z tygrysem i smokiem /
Fig. 1. *Kempo karate* with tiger and dragon
(źródło / source: www.nackordkarate.com)

Ryc. 2. / Fig. 2. *Zendō karate tai-te-tao* [autor projektu /
author of the project: Josef Bachmeier (5 dan)]

Logo Stowarzyszenia Idōkan Polska[®] (autorstwa W.J.C.) powstało około roku 1990, zapożyczając układ treści z zaprojektowanego przez Didiera Jammeta znaku nieistniejącej już FFKTJ (Francuskiej Federacji Kobudō Tradycyjnego Japońskiego). „Po zmianie kolorystyki przyjęto wzór w PUKiA [Polskiej Unii Kobudō i Aikibudō] i CAKP [Centrum Aikibudō i Kobudō w Polsce], a następnie w I.P. [Stowarzyszeniu Idōkan Polska] i PUT [Polskiej Unii Takeda-ryū, jednostce regulaminowej SIP] (chryzantema na miejsce tsuby). Japońską tradycję symbolizuje brama *torii*, *katana* i koło *enbusen*” [„Biuletyn Sōbudō” 1995, s. 1]. Logo to najpierw było emblematem CAKP i PUKiA [Cynarski 2005] i jako takie występowało na certyfikatach i naszywkach polskiego środowiska aikibudō/kobudō (główne ośrodki w Tarnowie i Rzeszowie). Wydawany w Rzeszowie pod patronatem SIP, CAKP i PUT, ale przez szkołę *sensei* W.J. Cynarskiego „Biuletyn Sōbudō” przedstawiał jeszcze na okładce logo owej szkoły – Rzeszowskiego Ośrodka „Dōjō Budōkan” (RODB) – otoczone czarnym pasem koło z bramą *torii* w środku, napis *Budōkan Dōjō* i chryzantema (godło *takeda-ryū sōbudō*)². Od roku 1993 jest to emblemat SIP, aktualnie chroniony prawnie wraz z nazwą. Po roku 1995 jest przyjęty także jako emblemat RODB.

Ryc. 3. W logo Stowarzyszenia Idōkan Polska znajdujemy: pierścien ‘*enbusen*’ (wieczność, nieskończoność), shintoistyczną bramę ‘*torii*’ (wejście na drogę sztuk walki, symbol klasycznej tradycji), ‘*kiku*’ i miecz (rycerskie tradycje japońskie).

Fig. 3. In the logo of Idōkan Poland Association we find a ‘*enbusen*’ ring (eternity, infinity), shintoist ‘*torii*’ gate (the entrance to the way of martial arts, a symbol of classical tradition), ‘*kiku*’ and a sword (Japanese knightly traditions). [Cynarski, Obodyński 2007a]

² W średniowiecznej japońskiej szkole *takeda-ryū* w godle na tle chryzantemy (*kiku*) występują słońce i księżyc – wyobrażenia sił *in-yō* (odpowiednich chińskich elementów *yin – yang*).

Symbole krajów i kultur Dalekiego Wschodu składają się na konglomerat treści emblematów uprawianych aktualnie stylów, szkół, odmian i organizacji sztuk walki. Kwiat wiśni i miecz, smok i tygrys, feniks lub żuraw, godło starego arystokratycznego rodu lub zaciśnięta pięść stały się ikonami, dzięki którym uprawiający rozliczne odmiany sztuk walki mogą się identyfikować z daną szkołą lub mistrzem oraz kojarzyć swe studia „na drodze wojownika” z azjatyckimi korzeniami kulturowymi.

Z drugiej jednak strony długoletnia obserwacja w środowisku dsw w Europie wskazuje na fakt słabej, ogólnie, znajomości symboliki dsw. Bywa, że instruktorzy sportów walki i samoobrony nieznający *kanji* noszą odznaki chińskie lub japońskie przypięte „do góry nogami”. Inni natomiast twierdzą, że mają wyszyte na *keikogi* logo danej szkoły, a okazuje się to godłem innego rodu lub innej linii przekazu.

Podsumowanie

Ogólnie szkoły kung-fu demonstrują na emblematkach smoki, tygrysy, żurawie, węże lub modliszki, koło *tao* – *taiji*, klasztor Shaolin, walczących itp., *taekwondo* – najczęściej wysokie kopnięcia, specyficzne dla tej sztuki walki. Judocy pokazują zwykle swoje rzuty. Karate okinawskie nawiązuje do godła królestwa Okinawy, japońskie szkoły zaś – do tradycji samurajskiej.

Według własnych doświadczeń ze studiów sztuk walki i posiadanej wiedzy liderów i działaczy organizacji dsw powstają emblematy zawierające rozliczne treści semiotyczne. Częściej, na potrzeby rynkowego marketingu, promocji i reklamy, zawierają one łatwe do identyfikacji symbole. W niektórych jednak przypadkach powtarzają wzory logo starych szkół lub godła samurajskich rodów, których pochodzenie i znaczenie nawet dla instruktorów nie zawsze jest znane.

BIBLIOGRAFIA

1. „Biuletyn Sōbudō”, 1995, nr 1–2 (7–8).
2. Cynarski W.J. (2002–2003), *Semiotyka orientalnych sztuk walki*, „Idō – Ruch dla Kultury / Movement for Culture” (IRK-MC), t. 3, s. 75–88.
3. Cynarski W.J. (2005), *Działalność Stowarzyszenia Idōkan Polska oraz Polskiej Unii Kobudō i Aikibudō w latach 1987–2000*, „Kultura Fizyczna”, Prace Naukowe Akademii im. J. Długosza w Częstochowie, z. VI, s. 87–95.
4. Cynarski W.J., Āuriček M. (2001), *Symbolika wschodnioazjatyckich sztuk walki*, „Przegląd Naukowy IWFIZ Uniwersytetu Rzeszowskiego”, t. 5, nr 2, s. 167–175.
5. Cynarski W.J., Obodyński K. (2007a), *Symbolic dimension of Japanese budō*. Referat na konferencji EASS w Münster, 2 czerwca.
6. Cynarski W.J., Obodyński K. (2007b), *The symbolic dimension of Japanese budo* [in:] D.H. Jütting, B. Schulze, U. Müller [eds.], *Local Sport in Europe. 4th EASS Conference Abstract Book*, Münster, 31 May – 3 June 2007, p. 182.
7. Dolin A., Popow G. (1988), *Kempo, die Kunst des Kampfes. Ostasiatische Kampfsportarten*, Sportverlag Berlin, Leipzig.
8. Eberhard W. (2001), *Symbole chińskie. Słownik*, Universitas, Kraków.
9. Gizowski M. (2004), *Zarys problematyki weksylologicznej Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce* [w:] W.J. Cynarski, K. Obodyński, M. Mirkiewicz [red.], *Z dziejów Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Polsce w 135. rocznicę powstania*, PTNKF, Rzeszów, s. 22–30.
10. Grossman E. (1998), *Towards a semiosis of the martial arts: Aikido as a symbolic form of communication*, „Journal of Asian Martial Arts”, vol. 7, no. 2.
11. Jung C.G. (1976), *Archetypy i symbole. Pisma wybrane*, Czytelnik, Warszawa.
12. Obodyński K., Cynarski W.J., Litwiniuk A. (2005), *Self-educational tourism on the way of budō* [in:] K. Obodyński, W.J. Cynarski [eds.], *International Dialogue: Global, European, National and Multicultural Dimensions of Tourism*, European Academy for the Carpathian Euroregion (EACE), Rzeszów, pp. 165–181.
13. Ungurean M. (1994), *Karate-do shotokan. Initiere*, „Arte Martiale – Budo-KungFu Magazin I-DO”, nr 1, s. 8–14.

Key words: martial arts, symbols, organization, emblems

SUMMARY

Problem and theoretical perspective: The aim of conducted research was to explain the symbolism of far eastern martial arts (FEMA) on FEMA organizations emblems. This issue has been approached from the perspective of humanist theory of martial arts.

Material and methods: Material for the study has been mainly the collections of leaders of two significant FEMA organizations. The following methods have been used: the analysis of the literature on the subject and the analysis of the contents of those collected values (flags, emblems – stickers), which have been complemented by historical and comparative reflection on military traditions and symbols of the ways of warriors from various cultures encrypted in those values. As the method of research long – term participant observation of the authors in the environment of martial arts in several European countries has been used.

Results and conclusions: Symbolism of emblems of FEMA organizations is established as a result of personal experiences of their leaders and activists. It results from their marital arts studies and knowledge including numerous semiotic contents. More frequently, for the sake of marketing and advertising these emblems consist of easy to identify symbols. However, in certain cases they repeat the logos of old schools or emblems of Samurai families, which origin, proper meaning and sense are not well known even for the instructors. Generally speaking, kung-fu schools demonstrate elements associated with Chinese tradition on their emblems, Japanese ones – with the Samurai tradition etc.